

Justitiedepartementet

Handläggare: Lena Södersten

Remissyttrande över Personuppgifter och mediegrundlagarna (SOU 2024:75)

Villaägarna har fått möjlighet att yttra sig över betänkandet.

Villaägarna anser att det är ett stort problem att kriminella kan kartlägga lämpliga brottsoffer på personsöktjänster på nätet. Förbundet driver därför ett krav på grundlagsändring. Som framgår av remissyttrandet ansluter sig förbundet till utredarens förslag till grundlagsändring, alternativ 2. Även om utredarens alternativ 3 skulle ge ett bredare grundlagsskydd och möjligen vara svårare att kringgå i framtiden så har Villaägarna respekt för utredarens ambition att inte föreslå en större grundlagsändring än nödvändigt och att anpassa förslaget till den kritik som KU tidigare har framfört. Villaägarna ansluter sig sammanfattningsvis till utredarens förslag.

Grundlagsskyddet för söktjänster som publicerar personuppgifter måste begränsas

Villaägarna anser att grundlagsskyddet för söktjänster måste begränsas. Det är ett stort problem att grundlagens regler om frivilligt utgivningsbevis gör det möjligt för kriminella att kartlägga lämpliga brottsoffer på personsöktjänster på nätet. Det var naturligtvis inte avsikten; reglerna om frivilligt utgivningsbevis infördes för att anpassa mediegrundlagarna till internets framväxt.

Redan när möjligheten till frivilligt grundlagsskydd infördes 2003 uttalade konstitutionsutskottet (KU) att det skulle kunna uppstå konflikter med skyddet för den personliga integriteten. Med facit i hand kan vi konstatera att KU tyvärr hade rätt.

Söktjänsterna har blivit rena personregister på nätet. Här finns uppgifter om namn på de som bor i hushållet, adress, hushållets storlek, civilstånd, ålder, personnummer, bostadens värde, bil och bilens värde, om familjen har hund, eventuella kopplingar till företag etc. Det finns även kartor, vägbeskrivning och gatuvy. För flerfamiljshus finns detaljerade beskrivningar av fastigheten, vilka som bor på vilket våningsplan och bakom vilken lägenhetsdörr. Det är bara portkoden som saknas.

Villaägarnas Riksförbund
Postadress: Box 7118, 192 07 Sollentuna
Besöksadress: Rotebergsvägen 3
Telefon: 010-750 01 00
Org.nr: 802003-7118
Plusgiro: 46 94 00-6
Bankgiro: 227-7200
info@villaagarna.se
villaagarna.se

Av betänkandet framgår det att både Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) och Mediemyndigheten tar emot en mängd frågor och klagomål rörande söktjänster som offentliggör personuppgifter och att enskilda är oroliga över hanteringen av deras personuppgifter. Villaägarnas medlemmar framför liknande synpunkter.

Nu har det gått tjugo år sedan reglerna om frivilligt utgivningsbevis infördes och sedan dess har mycket förändrats.

Sedan grundlagsändringen 2003 har digitaliseringen gått fort. Iphone började säljas i Sverige 2008. Numera har de flesta smarta telefoner och vi googlar ständigt för att söka information. Vi står inför en teknikutveckling med AI och behöver stärka skyddet för den personliga integriteten.

Sverige har en annan brottslighet idag än 2003. Söktjänsterna är ett utmärkt verktyg för att underlätta både tillgreppsbrottslighet och bedrägerier.

En kriminell som arbetar metodiskt kan med hjälp av mobilen lätt söka igenom ett bostadsområde, gata för gata, hus för hus. På det sättet kan en tjuv exempelvis hitta en äldre människa som bor ensam och lite avskilt och utsätta honom eller henne för ett inbrott eller ett rån.

Det finns söktjänster som publicerar uppgifter om registreringsnummer och ägarens adress. Under sommaren 2023 utsattes ett 30-tal familjer som ställt bilen på Landvetters långtidsparkering för inbrott i bostaden när de var bortresta; enligt polisens bedömning genom att söka på bilarnas registreringsnummer och på det sättet ta reda på var ägaren bor.

Söktjänsterna underlättar också bedrägerier, bland annat telefonbedrägerier mot äldre. En bedragare kan använda information som finns på söktjänster för att framstå som trovärdig gentemot brottsoffret.

Söktjänsterna är också ett utmärkt verktyg för att ta reda på var någon bor och utsätta personen i fråga för hot och våld. Under den gängkonflikt som pågick hösten 2023 kunde vi se hur unga förövare, med mobilen i hand, utsatte andra gängkriminella och deras anhöriga för skjutningar och sprängningar i deras hem. Det gick till och med så långt att gängkriminella började folkbokföra sig hos andra för att inte bli hittade. Det är ett bevis på att söktjänsterna är ett verktyg för kriminalitet.

Januari 2025 har varit en svart månad i Sverige, med rekordmånga sprängningar. Polisen ser en oroande trend där företagare och deras familjer utsätts för sprängningar. Den organiserade brottsligheten utvecklar sina modus, vilket är ytterligare ett argument för att skydda våra personuppgifter. Vi har stora problem med unga förövare som utför dåden och unga människor använder, om möjligt, i ännu högre grad mobilen för att söka information.

Söktjänsterna kan också användas som påtryckningsmedel mot offentligt anställda och indirekt påverka deras myndighetsutövning. Det framgår exempelvis av en avhandling¹ från högskolan i Gävle i september 2023 om socialsekreterares arbetsskadeanmälningar att var tredje anmälan gällde hot utanför arbetsplatsen och i många fall även mot deras familjer. I betänkandet Ett starkare skydd för offentligt anställda mot våld, hot och trakasserier² framgår att utredningen såg

¹ <https://www.hig.se/artiklar/nyheter/nyhetsarkiv/2023-09-20-var-tredje-anmalan-fran-socialsekreterare-galler-hot-utanfor-jobbet>

² (SOU 2024:1, sid 436 ff)

det som en ”betydande begränsning” att deras direktiv inte omfattade grundlagsskyddet för söktjänster och att det ”avsevärt inskränker” deras möjlighet att adressera problemet. Detta är allvarligt. Poliser, socialsekreterare och andra måste våga göra sitt jobb utan att vara rädda för att de själva eller deras anhöriga ska utsättas för repressalier.

Sedan 2003 har skyddet för den personliga integriteten stärkts genom införandet av dataskyddsförordningen (GDPR) och dataskyddslagen 2018. Dataskyddsförordningen ska, enligt betänkandet, inte tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot TF eller YGL. Se dock Högsta domstolens beslut 2025-02-25 som rör utlämnande av brottmålsdomar till en nyhetsbyrå och ett bakgrundskontrollföretag³. Det är hög tid att stärka skyddet för den personliga integriteten på nätet.

Nu har det gått tjugo år sedan reglerna om frivilligt utgivningsbevis infördes. Nu krävs en grundlagslagändring för att anpassa våra mediegrundlagar till dagens och framtidens Sverige med teknikutveckling och fortsatt digitalisering, organiserad brottslighet och ett skärpt säkerhetspolitiskt läge. Den svenska lagstiftningen är dessutom betydligt mer långtgående än andra länders.

Villaägarna anlidade professor Joakim Nergelius

Villaägarna har under flera år bedrivit ett intensivt opinionsarbete för att få en grundlagsändring till stånd. Förbundet har också uppdragit åt Joakim Nergelius, professor i konstitutionell rätt vid Örebro universitet, att föreslå en lagändring av YGL som syftar till att förhindra att kriminella kan kartlägga sina brottsoffer på söktjänster med utgivningsbevis. Uppdraget innebar att föreslå en lagändring med en lämplig balans mellan den personliga integriteten och journalistiken.

Nergelius, som fick uppdraget innan utredningen tillsattes, föreslog införandet av en ny punkt 4 i YGL 1 kap 20 § enligt följande.

Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot offentliggörande av personuppgifter

1. som avslöjar etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,
2. om hälsa, sexualliv eller sexuell läggning, eller
3. som består av genetiska uppgifter eller biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person eller
4. *som består av andra uppgifter än under punkt 1–3, vilka sammantaget innebär en ingripande kartläggning av fysisk person och har gjorts för kommersiella ändamål.*

Vad som anges i första stycket gäller endast om

1. personuppgifterna ingår i en uppgiftssamling som har ordnats så att det är möjligt att söka efter eller sammanställa dessa, och
2. det med hänsyn till verksamheten och de former under vilka uppgiftssamlingen hålls tillgänglig finns särskilda risker för otillbörliga intrång i enskildas personliga integritet.

Nergelius utredning bifogas. Utredaren har valt en annan lösning.

³ Högsta domstolens beslut 2025-02-25 i mål Ä 3457–4 och Ä 3169–24 fattades under remisstiden

Utredarens förslag till grundlagsändring

Villaägarna delar utredarens bedömning att söktjänster som tillhandahåller personuppgifter ligger långt från kärnområdet för mediegrundlagarna och har lite att göra med sådan verksamhet som mediegrundlagarna är tänkta att skydda.

Utredarens förslag innebär att nuvarande undantag för känsliga personuppgifter ersätts med ett generellt grundlagsundantag som ska gälla både personsöktjänster och söktjänster som publicerar uppgifter om lagöverträdelse. Förslaget innebär i praktiken att EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen blir tillämpliga för sådana söktjänster. Därmed skulle samma skydd för personuppgifter som gäller i den fysiska världen också gälla personuppgifter i söktjänster. Då kommer det bland annat krävas att det finns laglig grund för publicering av personuppgifter och finnas en rätt att bli glömd. Villaägarna anser att det är en rimlig ordning.

Utredarens förslag går även i linje med Högsta domstolens beslut 2025-02-25 i mål Å 3457-4 och Å 3169-24 som berör söktjänster som publicerar uppgifter om lagöverträdelse. Högsta domstolen konstaterar att lagstiftaren får anses ha avsett att EU:s dataskyddsförordning inte alls ska tillämpas på det grundlagsskyddade området, men gör bedömningen att en sådan ordning inte kan anses vara förenlig med dataskyddsförordningen. (Se vidare nedan)

Utredaren för fram tre alternativ för utformning av grundlagsundantaget, där alternativ 1 och 2 bygger på nuvarande grundlagsundantag för känsliga personuppgifter och huvudsakligen omfattar söktjänster. Undantaget avgränsas så att det gäller situationer där det finns särskilda risker för otillbörliga integritetsintrång. Skillnaden mellan de två alternativen handlar om hur otillbörlighetsrekvisitet utformas.

Alternativ 3 är inte avgränsat till söktjänster utan skulle vara tillämpligt på all personuppgiftsbehandling som inte sker för journalistiska ändamål eller för akademiskt, konstnärligt eller litterärt skapande. Alternativ 3 skulle därmed ge ett bredare grundlagsskydd.

Villaägarna bedömer att vart och ett av de tre alternativen skulle träffa personsöktjänster och därmed försvåra för kriminella att kartlägga sina brottsoffer. Det är huvudsaken.

Förbundet är väl medvetet om att det finns olika uppfattningar om behovet av en grundlagsändring, bland annat finns ett motstånd från journalisthåll. Förbundets uppdrag till Nergelius handlade om att föreslå en grundlagsändring för att förhindra att kriminella kan kartlägga sina brottsoffer på nätet och samtidigt värna journalistiken.

Kritiken från journalisthåll handlar ofta om att det skulle bli mer resurskrävande att göra reportage vid en grundlagsändring. Offentlighetsprincipen innebär att allmänheten och massmedia har rätt till insyn i statens, kommunernas och landstingens verksamhet. Det kommer att gälla även fortsättningsvis. Utredaren föreslår exempelvis inga begränsningar i rätten att ta del av allmänna handlingar.

Villaägarna anser att utredarens alternativ 2 innebär en rimlig avvägning mellan den personliga integriteten och journalistiken; detta genom att syftet med offentliggörandet är en omständighet som särskilt ska beaktas i bedömningen av otillbörlighetsrekvisitet. Avsikten är att en uppgiftssamling som tillhandahålls som ett led i en journalistisk granskning inte ska anses medföra särskilda risker för otillbörliga integritetsintrång för de personer som förekommer där.

Även om alternativ 3 skulle ge ett bredare grundlagsskydd och möjligen vara svårare att kringgå i framtiden så har Villaägarna respekt för utredarens ambition att inte föreslå en större grundlagsändring än nödvändigt och att anpassa förslaget till den kritik som KU tidigare har framfört (bet. 2021/22:KU14). **Villaägarna ansluter sig därmed till utredarens förslag.**

Söktjänster som publicerar uppgifter om lagöverträdelser

Lagstiftaren har två gånger tidigare försökt begränsa grundlagsskyddet för söktjänster som publicerar personuppgifter om lagöverträdelser, men utan resultat.

Villaägarnas arbete har varit inriktat mot personsöktjänster. Förbundet förstår att det finns ett intresse, både för samhället och den enskilde att den som har avtjänat sitt straff ska kunna få jobb och bostad och återanpassas till samhället. För övrigt innehåller brottmålsdomar inte bara uppgifter om den tilltalade utan även om vittnen och målsägande, som kan ha ett starkt intresse av att inte kunna pekas ut så lätt.

IMY får i enskilda fall besluta att andra än myndigheter får behandla personuppgifter om lagöverträdelser.

Utredarens förslag innebär att det för företag vars tjänster syftar till att möjliggöra bakgrundskontroller av enskilda i regel kommer att krävas tillstånd från IMY för att företagen även fortsättningsvis ska få behandla personuppgifter om lagöverträdelser. Det framgår också att tillståndsprövningen är komplicerad. IMY har hemställt att regeringen tillsätter en utredning för att se över behovet av ytterligare reglering av bakgrundskontroller.

Högsta domstolens senare beslut innebär i praktiken att det fortsättningsvis kommer att vara tillåtet att lämna ut brottmålsdomar med mera som innehåller personuppgifter (namn, personnummer och adress) när det sker för journalistiska ändamål. Däremot kommer det inte att vara tillåtet att lämna ut sådana handlingar till bland annat rättsdatabaser som används för kommersiella bakgrundskontroller. Högsta domstolens beslut innebär dock inte ett förbud mot befintliga rättsdatabaser, men det kommer inte att vara möjligt att fylla på med nya avgöranden.

Det finns ett behov av att kunna göra bakgrundskontroller. Villaägarna ställer sig bakom IMY:s hemställan till regeringen att se över regleringen av bakgrundskontroller och ta ett helhetsgrepp på frågan.

En möjlig lösning skulle kunna vara att en statlig myndighet får i uppdrag att ta över ansvaret för att samla in och delge information från domar och från misstanke- och brottsregistret till arbetsgivare och andra som bedöms vara i behov av att kunna ta del av sådan information. En

fördel med en sådan lösning är att man säkerställer att uppgifter gallras på ett korrekt sätt. Det är inte rimligt att privata aktörer ska kunna föra vad som kan liknas vid privata belastningsregister.

Villaägarnas Riksförbund

Erica Halling
Förbundsdirektör

Bilaga: Rättsutlåtande 2023-11-15 om behov av ändringar i yttrandefrihetsgrundlagen samt offentlighets- och sekretesslagen i syfte att hindra kriminella från att kartlägga tänkta rättsoffer på olika söktjänster. Författare: Joakim Nergelius, professor i konstitutionell rätt, Örebro universitet